

групи ігор, виховують вміння владіти собою, швидкості реакції на слово, слух, смекалку; групи ігор на розвиток творчого мислення і уявлення.

Слідовательно, складання ігрових педагогічних технологій із окремих освітальних ігор і ігрових елементів являється важливою задачею кожного педагога-музиканта. Створення художньо-ігрової моделі освітального процесу на основі театралізованої ігри (драматизації) забезпечує знання цінностей художньої культури і сприяє творчому розвитку особистості.

Література

1. Григорьев В. М. Народная педагогика игры в воспитании и развитии личности: Автореф. дис. ... д-ра пед. наук. М., 1999. С. 2.
2. Горюнова Л. В. Теория и практика формирования музыкальной культуры младшего школьника: Автореф. дис. ... д-ра пед. наук. М., 1991.
3. Глинский Б. А. Моделирование как метод научного исследования. М., 1965.
4. Даль В. И. Толковый словарь русского языка. М., 2005.
5. Музыкальное образование в школе. М., 2001. С. 122.
6. Надолинская Т. В. Игры-драматизации на уроках музыки в начальной школе. М., 2003; Игры-драматизации на уроках в школе. 5-8 классы. Ростов н/Д., 2012.
7. Современный словарь иностранных слов. СПб., 1994. С. 388.
8. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии. М., 1998. С. 15.
9. Талызина Н.Ф. Теоретические проблемы программированного обучения. М., 1969.
10. Уемов А. И. Логические основы метода моделирования. М., 1971.

УДК 378.091.21:78.071.2

І. М. Назаренко

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ІНСТРУМЕНТАЛЬНОЇ ВИКОНАВСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА

В статті намічені оптимальні шляхи формування виконавського мистецтва майбутнього педагога-музиканта в процесі його інструментальної підготовки, розкриті головні напрями в указаній сфері, в частині: гра на слух, читання з листа, вибір аккомпанювання.

Ключевые слова: педагогическая деятельность, инструментальная подготовка, творческая активность.

In this article we define the optimal ways of formation of the playing skills of the future music teacher in the process of his instrumental preparation; we open the principal directions in this sphere, such as: play by ear, reading from the paper, accompaniment selection.

Keywords: pedagogical activity, instrumental preparation, creative activity.

Удосконалення музично-педагогічної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва полягає в розвитку його професійно значущих якостей. Найважливішим компонентом фахової підготовки вчителя в умовах навчання на факультеті мистецтв та художньої освіти є інструментальна підготовка. Загальновідомо, що виконавська і концертмейстерська діяльність є базою всіх професійних даних спеціаліста-музиканта.

Музично-виконавське мистецтво здавна перебуває в центрі уваги музикантів-педагогів, які всебічно вивчають різні аспекти цього складного явища. Проблема формування професійних якостей студентів у класі основного музичного інструмента безпосередньо впливає з тих вимог, які ставляться перед учителем музичного мистецтва в процесі роботи з дітьми на уроках та в позаурочний час [1].

Учитель, постійно виступаючи на уроках музики в ролі виконавця, ілюстратора та акомпаніатора, використовує своє вміння гри на інструменті також й у позаурочній музично-освітній та виховній роботі. Будь-яка виконавська діяльність зміцнює авторитет учителя як музиканта та пропагандиста кращих надбань музичного мистецтва. Пам'ятаючи про це, він повинен постійно удосконалювати свою виконавську майстерність: ознайомлюватися з новими творами, відпрацьовувати швидко й усвідомлене засвоєння нотного тексту, поповнювати свій виконавський репертуар.

Переважна більшість учителів-практиків віддають перевагу фортепіано, адже вважають його таким, що найбільше відповідає вимогам проведення уроку музики. Детальний аналіз “Програми з музики для загальноосвітньої школи”, переконує, що вчитель повинен ілюструвати велику кількість творів, написаних саме для фортепіано. Крім того, зручність цього інструмента і в тому, що, розучуючи з учнями пісню, вчитель однією рукою може диригувати, а другою акомпанувати чи грати хорову партитуру.

Професійно-виконавські якості вчителя музичного мистецтва ґрунтуються на органічному поєднанні розвитку загально-музичних теоретичних знань, умінь та практичних виконавських навичок, роботи над культурою і технікою виконання, вміння сприймати музику через осягнення її змісту з наступним втіленням у конкретному звучанні на інструменті.

Професійна діяльність учителя музичного мистецтва вимагає комплексу виконавських знань, умінь і навичок, які можна згрупувати за такими видами:

1. Сольне виконання на музичному інструменті: знання стилістичних закономірностей виконання творів композиторів різних шкіл й напрямів та засоби художнього втілення авторського задуму; добір найбільш цікавих і значущих додаткових музичних творів до програми “Музика в школі” при повній погодженості з нею та ілюстрація творів на професійному рівні.

2. Самостійна робота над музичними творами: володіння методикою поетапного розучування музичних творів з наступним виконанням за голосами; особливості роботи над звуком, ритмом, динамікою в творах різного стилю, жанру, форми та подолання технічних труднощів виконання; розв’язання виконавських завдань шляхом точного відтворення тексту і розуміння сутності авторського задуму та віднайдення необхідних виражальних засобів; ескізне опанування музичних творів за короткий термін.

3. Акомпаніаторська діяльність: знання особливостей музичного супроводу дитячим вокальним, хоровим та інструментальним колективам; робота над акомпанементом: швидкість орієнтації в різноманітних фактурах вокально-хорових творів; супровід власного співу; спрощення партії акомпанементу; створення в процесі супроводу цілісного музичного образу.

4. Читання з аркуша: знання специфіки читання нот з аркуша сольних, ансамблевих та хорових творів, особливостей різних типів фактури викладу музичних творів та закономірностей їх гармонічного розвитку; вільне оперування музично-слуховими уявленнями та охоплення основних напрямів динамічного і темпового розвитку музичного твору з чітким вирізненням гармонічної основи.

5. Гра в ансамблі: уміння взаємодіяти з партнерами в напружених ситуаціях під час репетиційної роботи і концертного виступу; відчуття динамічної, ритмічної і художньої цілісності музичного твору; знання структури спільної музично-виконавської діяльності, її організаційно-процесуальних особливостей та вимог до особистості виконавця; усвідомлення ролі спілкування у процесі спільного музикування, визначення особливостей вербальної та невербальної комунікації під час репетиції та концерту.

6. Творчо-виконавська діяльність: знання закономірностей імпровізації у визначеному стилі; добір за слухом знайомих і незнайомих мелодій з адекватним акомпанементом та гармонізація музичних фрагментів; імпровізація на задану тему зі зміною ритмічної основи, фактури, тональності.

Серед важливих і різноманітних властивостей музично-педагогічної кваліфікації вчителя музичного мистецтва виняткова роль належить саме володінню інструментом. Практика

доводить, що такому вчителеві необхідно творчо музикувати: грати на слух, гармонізувати мелодії, створювати інструментальний супровід до вокально-хорових творів тощо. Володіння навичками творчого музикування є свідченням високого рівня загальномузичної кваліфікації вчителя.

Однією з необхідних умов оволодіння навичками творчого музикування є вміння гармонізувати мелодії. У зв'язку з цим у процесі навчання основна увага у формуванні творчих навичок має бути спрямована на розвиток гармонічного слуху. Досвід і практичні рекомендації вітчизняних і зарубіжних педагогів показують, що при цілеспрямованому навчанні гармонічний слух, який відстає у своєму розвитку від мелодичного, може бути розвинений у переважній більшості студентів, причому за порівняно короткий час [2].

Загальновідомо, що в основі роботи над музичним твором лежить знання загальних закономірностей музичного мистецтва і головних художніх принципів виконання. Їх мета, перш за все, полягає у намаганні точно передати авторський задум. Важливо вміти на основі детального вивчення нотного тексту глибоко проникати у зміст музичного твору, розуміти його ідею, орієнтуватися у стильових та жанрових особливостях. І тут перш за все необхідно вдосконалювати навички творчого підходу до змісту музичного твору, оскільки виконання може бути правдивим лише у тому випадку, якщо воно щире, коли думки і почуття виконавця ідентичні думкам і почуттям автора музичного твору.

У процесі роботи над музичним твором дуже важливо віднайти засоби музичної виразності, правильний добір яких слугує основою відтворення музично-образного змісту твору. Виконуючи музичний твір на уроці, розв'язуючи художні завдання, вчитель має одночасно володіти вміннями, які сприяють активізації уваги школярів та виробленню більш глибокого розуміння ними змісту твору.

Окреслимо основні уміння: постійне вслуховування в музику з одночасним усвідомленням інтонаційної виразності у відповідності зі змістом твору; зупинка уваги на окремих елементах музичної тканини з наступним розв'язанням нових художніх завдань; відчуття і розуміння музичної думки із урахуванням усіх елементів виразності в їх взаємодії; охоплення форми твору з постійним зверненням уваги на співвідношення цілого і окремих частин, кульмінацій і цезур, темпових і динамічних контрастів тощо; теоретичне осмислення твору з проникненням в особливості музичної мови.

Творчість учителя музичного мистецтва – це діяльність, спрямована на реалізацію навчального процесу з метою оптимізації його через привнесення нових елементів, активного оперування новими знаннями, навичками в іншому, в порівнянні зі звичайним підходом, в ракурсі, спрямованому на досягнення якісно нових дидактичних результатів. А з іншого боку, його творчість передбачає особистісні прояви у різних аспектах власне музичної творчості – імпровізації, елементарної композиції тощо. У практиці такі два моменти повинні існувати в глибокому взаємозв'язку. І саме тому формування творчого потенціалу вчителя музичного мистецтва має, на наш погляд, обов'язково входити в систему навчання з усіх фахових дисциплін.

Проте, саме викладач основного музичного інструмента в міру специфіки організації індивідуально-педагогічної діяльності може розв'язати проблему активізації внутрішніх потенційних сил особистості студента, без чого неможливо сформувати основи педагогічної майстерності майбутнього вчителя музики. Але тут потрібно зазначити, що розвиток творчого потенціалу можливий тільки за наявності власної активності й зацікавленості особистості у здійсненні свого розвитку. Знання, вміння і навички є обов'язковою умовою для вдосконалення того чи іншого творчого акту. Але сутність творчості не в їхньому формальному накопиченні, а у використанні їх як засобу для відкриття нових шляхів, закономірностей і способів дій, які приводять до отримання результатів, невідомих до цього [3].

Інструментально-виконавський репертуар вчителя містить твори різних епох, стилів та жанрів, проте за ступенем складності ці твори обов'язково повинні відповідати рівню його музичної підготовки. Особливе місце у виконавському репертуарі вчителя займають твори зі шкільної програми для слухання музики. Добираючи музичні твори для виконання у школі,

вчитель керується завданнями виховання високого художнього смаку школярів, доступністю цих творів для сприйняття дітьми різних вікових груп, яскравістю і контрастністю виконуваного репертуару.

Сучасна музично-інструментальна педагогіка характеризується інтенсивністю у пошуках можливостей розширення музичної ерудиції та накопичення репертуару майбутнього вчителя. Виходячи з потреб практики, актуальним, на наш погляд, є звернення педагогів вищої школи до ескізного вивчення музичних творів у викладанні гри на основному музичному інструменті. Загальновідомо, що вивчення музичних творів у цьому випадку не доводиться до повної довершеності, робота призупиняється дещо раніше. Власне, таку форму навчально-педагогічної діяльності можна охарактеризувати як проміжну між читанням нот з аркуша і досконалим засвоєнням музичного твору. Останнім рубежем ескізного вивчення твору слугує етап, на якому студент-виконавець охоплює в цілому задум твору, отримує художньо-достовірну уяву про нього і, як виконавець, може впевнено передати цей задум на музичному інструменті. Обмеження термінів опрацювання музичного твору означає, по суті, прискорення темпів проходження навчального матеріалу. Студент опиняється перед необхідністю засвоєння певної інформації в скорочено-ущільнені терміни.

Використовуючи цей метод, музичний твір не обов'язково вивчати напам'ять та доводити його виконання до можливої досконалості. Скорочується термін розучування твору, що дає можливість за адекватний період часу опанувати більшу кількість музичних творів. При ескізному розучуванні на перший план висуваються ті вміння, які необхідні майбутньому вчителю музичного мистецтва в роботі зі школярами: це, перш за все, вміння зрозуміти зміст музичного твору, досягнути його художній задум і по можливості виявити засоби музичної виразності [4]. Такий вид самостійної роботи сприяє значному розширенню репертуару, збагаченню виконавського досвіду студента. Одним з важливих аспектів підготовки майбутнього вчителя є володіння уміннями та навичками концертмейстерської роботи. По закінченні вищого навчального закладу вчитель музичного мистецтва повинен вміти: акомпанувати вокально-хоровим колективам, супроводжувати власний спів, читати з аркуша і транспонувати партію акомпанементу в інші тональності, добирати за слухом і супроводжувати популярні пісні.

Спосіб навчання гри на слух, основою якого є здатність довільного оперування музично-слуховими уявленнями, один із найменш досліджених в українській музичній педагогіці. На жаль, багато хто з вчителів не володіє достатньо розвиненим внутрішнім слухом, а відтак не завжди може довільно оперувати музично-слуховими уявленнями, диференційовано сприймати і подавати музичний матеріал. Формування цих навичок має розпочинатися з розвитку вміння добору на слух, що може стати важливим підґрунтям успішного читання з аркуша і транспонування. Під час гри на слух доцільно використовувати прості народні пісні з невеликим діапазоном. Кількість музичних прикладів, побудованих на народних мелодіях, кожен викладач визначає самостійно. Розвиток навичок добору акомпанемента до цих мелодій має супроводжуватися ілюстрацією викладачем з наступним наслідуванням студента. Такий показ є одним із шляхів переходу до наступного етапу роботи – підготовки до самостійного, творчого добору акомпанемента [4]. Навчання гри на слух повинно враховувати індивідуальні особливості студента: міру обдарованості, сприйнятливості, розвиненість музичної пам'яті, почуття ритму тощо. Цей процес вимагає диференційованого підходу, кожен студент має отримати індивідуальні завдання на кожен вид музикування.

У процесі читання з аркуша вчитель повинен вміти швидко вникати у задум твору, передбачати лінію розвитку музичного образу, зосереджуватись на головному, одночасно бачити партію соліста і супровід, музичний і літературний текст, усвідомлювати характер музики, звертаючи увагу на зміну темпу, тональності, фактури і ритмічні зміни. Формуючи комплекс навичок читання з аркуша, вчитель музичного мистецтва повинен враховувати, що: роботу доцільно розпочинати з творів, написаних у повільному темпі, з малою кількістю випадкових знаків альтерації та з однотипною фактурою супроводу, що не вимагає складної

аплікатури; обов'язковою умовою є вироблення вміння вільно орієнтуватися на клавіатурі музичного інструмента.

Отже, одним із проявів музичної компетентності вчителя є його виконавська культура. У своїй професійній діяльності він постійно має виступати в ролі виконавця, а для цього необхідно вільно володіти музичною літературою, розуміти і опановувати музичний матеріал і, творчо інтерпретуючи, доносити його до слухачів.

Творча робота майбутнього педагога-музиканта в загальноосвітній школі ґрунтується на міцній музично-виконавській підготовці, забезпечити яку повинні, насамперед, заняття з основного музичного інструмента, в ході яких у майбутнього фахівця формується художня, методична і загально педагогічна культура.

Література

1. **Абдуллин Э. Б.** Теория и практика музыкального обучения в общеобразовательной школе: [пособие для учителей] / Абдуллин Э. Б. – М.: Просвещение, 1983.– 112 с.
2. **Ростовський О. Я.** Педагогіка музичного сприймання./ О.Я. Ростовський – К.:ІЗМН, 1997.–248 с.
3. **Рудницька О. П.** Педагогіка: загальна та мистецька: [навч. посібник] /О.П Рудницька – Тернопіль: Навчальна книга. – Богдан, 2005. – 357 с.
4. **Падалка Г. М.** Музична педагогіка: Курс лекцій з актуальних проблем викладання музичних дисциплін в системі педагогічної освіти / Г.М.Падалка – Херсон: ХДПІ, 1995. – 226 с.

УДК 371.134.041:78.07.4(045)

Ю. М. Найда

САМОВДОСКОНАЛЕННЯ У СТРУКТУРІ ВЛАСНОГО СТИЛЮ ВИКЛАДАННЯ МУЗИКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

В статтє рассматривается проблема самосовершенствования – как одной из составляющих собственного стиля преподавания музыки. Самосовершенствование представлено сложным и длительным процессом становления личности учителя путем осознанной рефлексии.

Ключевые слова: самосовершенствование, собственный стиль преподавания музыки.

The problem of self - as a component of their own style of teaching music. Self development are complex and lengthy process of becoming a person of conscious reflection by teachers.

Keywords: self-improvement, his own style of teaching music.

Освіта, як важливий компонент духовної культури суспільства, закладає основи культурно-цивілізаційного процесу і, одночасно, гнучко враховує усі його реалії. Тому освітньо-педагогічні зміни, що відбуваються у контексті загально цивілізаційних трансформацій, сприяють широкому розповсюдженню інноваційних технологій. У результаті таких змін набуває нового змістового наповнення підготовка майбутніх учителів музики. Серед пріоритетів вищої музично-педагогічної освіти визначається самовдосконалення особистісного потенціалу майбутніх учителів як складової їх власного стилю викладання музики.

До проблеми самовдосконалення звертались О. Безпалько, О. Главацька, С. Єлканов, К. Завалко, Н. Заверико, А. Калініченко, А. Капська, Л. Міщик, О. Пехота, О. Слободян, В. Тамарін, П. Харченко та ін. Фундаментальні дослідження в галузі музично-педагогічної підготовки майбутніх учителів проведені відомими науковцями – І. Гринчук, А. Козир, Л. Куненко, О. Морозовою, О. Ребровою, О. Ростовським та ін. Різні аспекти власного стилю викладання музики досліджували В. Антонюк, В. Буцяк, Н. Гуральник, К. Завалко, Є. Йоркіна, О. Шпортун, О. Щербініна та ін. Водночас в музично-педагогічній теорії